

MARIUSZ KĄKOLEWICZ

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Robert A. Reiser, John V. Dempsey (ed.), *Trends and Issues in Instructional Design and Technology*, (Trendy i zagadnienia projektowania i technologii kształcenia), Merrill Prentice Hall Upper Sadle River, New Jersey, Columbus, Ohio, 2002, ss. 415

Adresatami tej amerykańskiej książki są osoby przygotowujące się do zawodu oraz profesjonalnie zajmujące się projektowaniem i technologią kształcenia w różnych obszarach edukacji i gospodarki.

W Polsce, mimo iż od blisko czterdziestu lat technologia kształcenia¹ jest przedmiotem badań i naukowej refleksji w kilku ośrodkach akademickich, trudno mówić o zawodzie technologa kształcenia – profesji niezwykle cenionej w Stanach Zjednoczonych.

Przyczyn braku w Polsce takiej specjalności studiów, i co za tym idzie zawodu, można upatrywać z jednej strony w niechęci polskich środowisk pedagogicznych do samego słowa technologia kojarzonego li tylko z techniką – najczęściej przez humanistów nierozumianą i pogardzaną, a z drugiej strony z niedocenianiem w edukacji akademickiej praktycznych aspektów wiedzy i umiejętności, i ich wpływu na wykonywanie pracy zawodowej. W naszym kraju kształcenie na poziomie wyższym i podyplomowym często traktowane jest jako sztuka dla sztuki lub co najwyżej szansa na osobisty rozwój. Bardziej jednak niż rzeczywiste kwalifikacje liczy się otrzymywany na koniec „papierek”.

Jeśli Stany Zjednoczone są krajem przodującym w efektywności i wydajności pracy oraz produktywności gospodarki, to jest to między innymi zasługa profesjonalnie projektowanego i realizowanego kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu.

Pozostaje mieć nadzieje, że także w Polsce dokonujące się przemiany społeczno-gospodarcze doprowadzą wreszcie do tego, że i u nas profesjonalni technolodzy kształcenia, do których adresowana jest omawiana niżej książka, okażą się niezbędni.

Już przybliżenie książki przez przetłumaczenie tytułu nastręcza pewne trudności wynikające z braku w języku polskim dobrego odpowiednika angielskiego terminu *instructional technology*. Choć najczęściej (także tutaj) przekłada się go na technologię kształcenia, to trzeba zwrócić uwagę, że tłumaczenie takie (bardziej adekwatne dla *educational technology*) wykracza nieco poza znaczenie angielskiego pierwowzoru. Słowo kształcenie w polskiej pedagogice obejmuje swoim zakresem znaczeniowym nauczanie i uczenie się, natomiast w literaturze amerykańskiej *instruction* definiowane jest zwykle w węższym zakresie jako „aranżacja informacji i środowiska w celu ułatwiania uczenia się”².

Jeden z redaktorów i autorów książki proponuje [s. 12], aby obszar *instructional design and technology* rozumieć jako obejmujący: analizę problemów związanych z uczeniem się

¹ Prekursorem i twórcą polskiej szkoły technologii kształcenia był prof. Leon Leja z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

² *Instruction is the arrangement of information and environment to facilitate learning* (tłum. dcf. ze s. 7, *Instructional media and technologies for learning*, R. Heinich, M. Molenda, J.D. Russel, S.E. Smaldino, Prentice-Hall, Inc. 1999), przy czym przez środowisko (*environment*) autorzy rozumieją także „metody, media i wyposażenie potrzebne do przeniesienia informacji i wskazówek do uczącego się”.

i wykonywaniem zadań (*performance*) oraz projektowaniem, wdrażaniem, ewaluacją i zarządzaniem wszelkimi procesami (*instructional and non-instructional processes*) [służącymi zdobywaniu wiedzy i umiejętności – dop. tłum.] oraz ich źródłami, wykorzystywanymi do usprawniania uczenia się i wykonywania zadań w różnorodnych sytuacjach, szczególnie w instytucjach edukacyjnych i w miejscu pracy.

Treść książki ustrukturyzowana jest w sześciu częściach, na które składa się 29 rozdziałów, napisanych przez czołowych amerykańskich profesorów i praktyków zajmujących się zagadnieniami projektowania i technologii kształcenia. Choć poruszane zagadnienia dotyczą całego okresu kształcenia oraz wszystkich jego etapów i przejawów, to jednak szczególnie nacisk położono na zagadnienia zdobywania wiedzy bezpośrednio przydatnej w pracy zawodowej i wykonywaniu zadań.

Część pierwsza – *Defining the field* (definiowanie obszaru), odnosi się do podstawowych, z akademickiego punktu widzenia, zagadnień dookreślenia i ujednolicenia, a może wręcz uzgodnienia z czytelnikiem aparatu pojęciowego używanego w publikacji. Przedstawiona została także historia tej, rozwijanej głównie w USA, subdyscypliny pedagogicznej. Technologia kształcenia wyodrębniła się w końcu lat 50. i ulega zmianom wraz z pojawianiem się i upowszechnianiem coraz to nowych technologii informacyjnych i medialnych, ale także wraz z nowymi ustaleniami psychologii poznawczej i nowymi teoriami uczenia się. Wynikiem analizy kolejnych definicji określających obszar *instructional design and technology* jest dopracowanie się podanej już wcześniej definicji.

W części drugiej – *Learning: Foundations and trends* (uczenie się: podstawy teoretyczne i trendy) przedstawione zostały teorie uczenia się i nauczania stanowiące podstawę praktyki edukacyjnej. Rozważane są kluczowe zagadnienia motywacji oraz indywidualnych strategii i stylów uczenia się. Omówione zostały teorie konstruktywizmu i „*situated learning*” oraz pozytywistyczne i relatywistyczne spojrzenie na zagadnienia uczenia się i projektowania procesu kształcenia.

Trzecia część książki *Performance technology* (technologia wykonywania zadań³) obejmuje mało dotąd obecne w polskiej literaturze i teorii pedagogicznej zagadnienia oddziaływań wpływających bezpośrednio na wykonywanie zadań, a niezwiązanych bezpośrednio z uczeniem się (*non-instructional*). W ostatniej dekadzie ubiegłego wieku w Stanach Zjednoczonych zagadnienia *performance technology* istotnie wpłynęły na sposób myślenia i projektowanie szkoleń. Ujmując rzecz najogólniej, jest to podejście kładące nacisk nie tyle na samą wiedzę pracownika, co na jakość wykonywania przez niego zadań i wpływ wiedzy na realizację zakładanych celów. Z punktu widzenia jakości wykonania zadania wiedza nie jest bowiem celem, ale jedynie środkiem do osiągnięcia celu, jakim jest jak najlepsze rozwiązanie praktycznego problemu. Zagadnieniem przedstawionym w innym rozdziale tej części książki jest wykorzystywanie komputerowych – elektronicznych systemów wspierania wykonywania zadań (EPSS – *electronic performance support systems*), dostarczających rozwiązań problemów związanych z uczeniem się i wykonywaniem zadań oraz wspieraniem działań m.in. przez wykorzystywanie baz wiedzy.

W części czwartej – *Trends and issues in various settings* (trendy i zagadnienia w różnych miejscach [pracy]) – autorzy zajęli się przedstawieniem profesjonalnych działań tech-

³ Ze względu na brak odpowiednika słowa *performance* (używanego często bez tłumaczenia w kontekście działań artystycznych) proponuję jako polski odpowiednik termin „wykonywanie zadań”.

nologów kształcenia pracujących w biznesie, przemyśle, wojsku, opiece zdrowotnej, szkolnictwie publicznym i wyższym oraz na arenie międzynarodowej, a także rolę i znaczenie tej profesji, aktualnie i w przyszłości, dla wzrostu efektywności i wyników w każdym z tych obszarów.

Wpływ i znaczenie globalnego Internetu i sieci WWW na rozwój i upowszechnienie się edukacji zdalnej oraz wynikające z tego konsekwencje dla interesującej nas dziedziny są przedmiotem rozważań części piątej: *New directions in instructional design and technology* (nowe kierunki w projektowaniu i technologii kształcenia). Przedstawiono także przewidywane kierunki wpływu rozwijających się form kształcenia zdalnego i technologii multimedialnych na cały system edukacyjny oraz wynikające z tego nowe wyzwania dla technologii i technologów kształcenia. Zwrócono także uwagę na szersze: polityczne, ekonomiczne, społeczne i technologiczne trendy mogące mieć wpływ na rozwój *instructional design and technology*.

Wreszcie ostatnia, szósta część książki ma wprost wspomóc osoby pragnące podjąć lub rozwinąć karierę w zawodzie projektanta i technologa kształcenia – *Getting an IDT position and succeeding at it* (zdobycie stanowiska IDT i osiągnięcie sukcesu). Zaprezentowano w jej rozdziałach wiele praktycznych i sprawdzonych, wynikających z osobistych doświadczeń autorów, wskazówek mających pomóc czytelnikowi.

Autorzy dochodzą tu do dość przewrotnej konkluzji, że wstępnym warunkiem do odniesienia sukcesu w zawodzie projektanta i technologa kształcenia jest zdobycie takiej posady – najlepiej dobrej. I tego na zakończenie wypada życzyć także potencjalnemu polskiemu czytelnikowi książki.